

finns där och formulerar fem frågor om relationsdramats innehåll som sedan används för att fördjupa analysen av Anna-Stava, Didrik och Hagar i roman-sviten och för att presentera tidigare exegeters tolkning av texten. Den psykos sexuella turbulensen mellan huvudkaraktärerna, antydd i den hebreiska texten och även uppsnappad av somliga exegeter, blir kraftigt utbroderad i *Jernbaneepoet*. Med dessa nya insikter föreslår Lina Sjöberg nya tolkningar av bibeltexten och finner dem överlägsna tidigare tolkningsförslag, eftersom de förklarar gapen och inkonsekvenserna i texten och ryms inom de hebreiska formuleringarna.

Lina Sjöbergs arbete om «Genesis och Jernet» är en utmärkt lärarrik övning i hermeneutik, vars ställningstaganden jag inte har så svårt att acceptera, även om jag inte förstår henne när hon energiskt hävdar att hon inte tillhör något tolkarsamfund. Det är en skönlitterärt skriven avhandling i litteraturvetenskap om bibelreferenser i ett skönlitterärt verk som jag hoppas får många efterföljare. För mig att det viktigt att i en sådan undersökning se samman bibeltext och senare bibelbruk. Jag skulle kunna ge flera exempel där en användning av vår gamla översättning, den översättning som svenskarna hörde ända fram till 1917, skulle berika analysen. Det är en innovativ exegetisk avhandling som visar att en intertextuell analys av skönlitterära texter både ökar bibeltolkarens insikter och förstärker hennes hermeneutiska känslighet.

Birger Olsson

Mekhilta de-Rabbi Shimon Bar Yohai: Translated into English, with Critical Introduction and Annotation by W. David Nelson. 398 sid. Jewish Publication Society, Philadelphia 2006.

Mekhilta de-Rabbi Shimon Bar Yohai är en mindre känd midrash till Exodus och David Nelsons översättning till engelska är den första fullständiga översättning som gjorts till något språk. I judisk tradition betecknar midrash inte bara en samling bibeltolkningar utan också ett förhållningssätt till att läsa Bibeln. Detta förhållningssätt tycks ha delats av alla antika judiska bibeluttolkare och en viss kunskap om detta underlättar förståelsen av tidig judisk litteratur, vilken annars kan te sig rätt svårbegriplig vid första anblicken. I likhet med sina föregångare, förutsatte rabbinerna att Bibeln var gudomligt uppenbarad, att den talade till deras samtid samt att den var felfri, en föreställning som ledde till att uppreningar och motsägelser endast betraktades som skenbara och som en inbjudan till att tolka texten. Slutligen tänkte de sig att en djupare mening fanns att upptäcka bakom den bokstavliga. Studiet av Bibeln blev således ett sätt för rab-

binerna att kommunicera med Gud i en tid när det inte längre fanns profeter.

Mekhilta de-Rabbi Shimon Bar Yohai anses här-röra från den tannaitiska tiden ca 70–200 v.t. och utgör följaktligen tillsammans med den mer kända midrashen till Exodus, *Mekhilta de-Rabbi Ishmael*, *Sifra* till Leviticus, *Sifre* till Numeri och *Sifre* till Deuteronomium de s.k. tannaitiska midrasherna. I medeltida judisk litteratur benämns den omväxlande *Mekhilta de-Rabbi Shimon bar Yohai*, *Mekhilta de-Rabbi Akiva* eller *Mekhilta de-Sanyah* («Törnbuskens mekhilta»), eftersom den i motsats till *Mekhilta de-Rabbi Ishmael* som börjar kommentera först i kapitel 12, börjar redan i kapitel 3 där Mose möte med Gud i den brinnande busken skildras.

Man har länge tänkt sig att det med undantag för Genesis skulle ha funnits två tannaitiska midrash-samlingar till var och en av de fem Moseböckerna och att dessa samlingar kan indelas i två skolor som uppkallats efter rabbi Ishmael respektive rabbi Akiva. Som skäl för denna indelning i två skolor brukar anges att *Mekhilta de-Rabbi Ishmael* och *Sifre* till Numeri nästan uteslutande innehåller traditioner som tillskrivs rabbi Ishmael och hans lärjungar medan *Sifra* och *Sifre* till Deuteronomium mest citerar traditioner som tillskrivs rabbi Akiva och hans lärjungar samt att de använder olika terminologi och tolkningsmetoder. Medan rabbi Akivas skola står för uppfattningen att varje ord i bibeltexten är betydelsefullt och bör tolkas utan särskild hänsyn till sammanhanget förespråkar rabbi Ishmaels skola en större återhållsamhet och hävdar att endast underliga ord eller grammatiska vändningar bör vara föremål för tolkning samt att sammanhanget är avgörande för betydelsen. Enligt denna indelning skulle *Mekhilta de-Rabbi Shimon Bar Yohai* vara Akiva-skolans motsvarighet till *Mekhilta de-rabbi Ishmael*.

Denna indelning i två skolor har kritiserats mycket under senare tid, men i den allra senaste midrash-forskningen har den fått en renässans. Skillnaderna rörande de hermeneutiska metoderna har bekräftats och dessutom har man funnit att rabbi Ishmaels skola tycks ha förespråkat en universalism enligt vilken Torah gavs inte bara till Israel utan till alla folk. Enligt detta sätt att se kunde alltså en icke-jude både studera och hålla Torah utan att för den skull bli jude. Denna tankeströmning fanns sannolikt redan under den allra första kristna tiden och det kan vara intressant att se de olika uppfattningarna om Torah och icke-judarna som återfinns i evangelierna och Paulus brev mot denna bakgrund av en sådan riktning inom samtida judendom. Inom den rabbiniska judendomen kom så småningom rabbi Akivas skola, enligt vilken Torah är förbehållet Israel, att dominera.

Någon gång under medeltiden upphörde *Mekhilta de-Rabbi Shimon Bar Yohai* att existera som en sammanhängande enhet. Av någon anledning kom den nämligen inte att tryckas när andra rabbiniska texter gick i tryck och detta ledde till att den så småningom försvann och helt kom att ersättas av *Mekhilta de-Rabbi Ishmael*. Genom talrika citat i medeltida judisk litteratur har forskarna emellertid länge känt till dess existens och 1905 rekonstruerade D. Z. Hoffmann texten med utgångspunkt från fyra manuskript funna i Kairo-*genizan* och den medeltida midrash-antologin *Midrash ha-Gadol*. Sedan dess har emellertid många fler manuskript hittats och 1955 gav J. Epstein och E. Melamed ut en kritisk utgåva som till tre fjärdedelar grundar sig på manuskript, de flesta från Kairo-*genizan*, och där endast en liten del består av material från *Midrash ha-Gadol*. Tack vare fynden av så många manuskript kunde man konstatera, både att Hoffmann i stor utsträckning haft rätt i sin rekonstruktion och att *Midrash ha-Gadol* varit förvånansvärt trogen originalet i sin återgivning.

Epsteins och Melameds kritiska utgåva är fortfarande den enda i sitt slag som finns till denna midrash och det är denna text som Nelson översätter och kommenterar. Han har gjort det, i mitt tycke, utmärkta valet att översätta ganska ordagrant och återger hebreiskans egenheter och upprepningar för att läsaren i så stor utsträckning som möjligt skall förstå de «problem» som rabbinerna fann i bibeltexten och som de tog som utgångspunkt för sin tolkning. Kommentarererna är inte så omfattande men tillhandahåller den nödvändigaste bakgrunden för att man skall förstå utläggningen och förklarar också i många fall de hermeneutiska principer som ligger bakom tolkningen. Han hänvisar även till parallellställen i den övriga rabbiniska litteraturen, vilket är av stort värde. Denna översättning förtjänar att uppmärksammas och inkomponeras i studiet av den rabbiniska judendomen.

Karin Hedner Zetterholm

Tomas Orylski: *Migrations du croire chez Michel de Certeau*. 227 sid. CTR, Lunds Universitet 2007.

Det var inspirerande att möta jesuitpatern Michel de Certeau i Los Angeles 1972 och kunna diskutera med honom trons villkor idag. Jag förstod att han på ett personligt sätt hade studerat frågan. Det har därför varit glädjande att i Tomas Orylskis doktorsavhandling för professor Werner G. Jeanrond följa de Certeaus komplicerade teser om trons vägar. Orylski skriver en idiomatiskt felfri franska och har lyckats hitta en fin modell för sin presentation av de Certeau, som på senare tid blivit mycket mer uppmärksammas än

under sin livstid. Som hjälp vid sin uppläggning har Orylski haft Joseph Moingts insiktsfulla presentation av de Certeau samt bl.a. Louis Paniers och Claude Geffrés värdefulla analyser. Givetvis har han också kunnat dra nytta av sin handledares kunskaper under genomförandet av avhandlingen.

Orylskis tes är att det hos de Certeau finns ett samband mellan hans analys av tron (*le croire*) och hans olika vistelseorter i världen, som givit honom speciella insikter i trons villkor (därför titeln *migrations du croire*). De Certeau undervisade i Paris, Nord- och Sydamerika och utsågs i San Diego till professor. Han dog i Paris av cancer 1986 och lämnade en del av sin forskning ofullbordad. Under sin tid i Paris odlade han en mängd vetenskapliga discipliner: historia, psykoanalys (Jacques Lacan), antropologi, sociologi, filosofi, semantik (Julien Greimas) och litterära studier. Som jesuit studerade han till en början mystikens texter från renässansen till den klassiska eran, och tveklade inte att beskriva mystikernas avvikande trosföreställningar. Studentrevolten i Paris i maj 1968 gjorde de Certeau uppmärksam på historiens villkor och de samtida kulturella sedvänjorna (*pratiques*).

Orylski börjar med en noggrann analys av *Les révolutions du «croyable»*, som kom ut 1969. Därur hämtar han frågeställningar för sitt arbete. De Certeau beskriver trosföreställningarna i samhällen i utveckling. Han behandlar trons politiska och sociala dimensioner i olika partier, ifrågasättandet av universiteten och kritiken av den dogmatiska tron. Han konstaterar ett allmänt misstroende mot auktoriteter. Den kritik som är trovärdig gäller institutionerna, traditionerna och dogmerna. När emellertid den som kritiserar anses opålitlig förlorar också hans eller hennes utsagor i trovärdighet. Om auktoriteterna å sin sida fortsätter att tala som de alltid gjort, mister de sin trovärdighet. De förväxlar sin auktoritet med sanningen. När en person uttrycker sig misskrediterande blir hans utsagor icke trovärdiga. Auktoriteterna förlorar sin trovärdighet när de fortsätter att tala som förut. De förväxlar sin auktoritet med sanningen. Det behövs en helt annan kommunikation mellan auktoriteten och de troende.

Orylski går sedan i sin avhandling över till tidigare texter om mystikens historia, om spiritualitet och om de Certeaus resor. Dennes intresse handlar inte främst om trosfrågor utan om de troendes liv, som beskrivs som en «vandring» (*itinérance*) mot Gud. I tredje kapitlet studeras ecklesiologiska aspekter i trons språk (*langage de la foi*), och hur de teologiska diskurserna tas emot av de troende. Här behandlas auktoritetens kris, problemet med de troende som lämnar kyrkan. De Certeau tecknar en väg för att det icke-troliga (*incroyable*) kan bli något tänkbart (*pensable*), men utformat efter människornas egna kategorier. Även